

tralosti budućeg«. Kako, u takvoj rekonstrukciji, izgleda projekcija Titovog životnog puta, pogotovo od onog trenutka kad je preuzeo rukovodeću dužnost u Partiji?

U sklopu navedenih egzistencijalnih kategorija koje okružuju čovjekovu životnu trajektoriju poput prstena u čijim unutarnjim spiralama treba iznaći najoptimalniji put izlaska ka historijskoj izvjesnosti, Titova ličnost se najprije susreće s tadašnjom »gustinom bitka«. Nju označava, u okviru sebe već sazrela trulost austro-ugarske monarhije, koja će se do izbivanja prvog svjetskog rata još nekako uspijevati da prikrije pod vidom »svijeta sigurnosti« i »prosvijećenosti birokratskog znanja« u odnosu na zahtjeve svih slojeva stanovništva. Već je tu bio izazov: trulost se naslućuje, ali je treba »isprovocirati«, da bi iz svojih skrovitih podzemno-povijesnih zavijutaka bila razotkrivena u vlastitoj crvotočnosti i dovršetku raspadanja. Hegel bi rekao: stamene građevine postojećeg čine se tim više gordije što manje osluškaju »krticu povijesti« i tim je strahotnije njihovo stropostavanje u prah ništavila kada su se, u izmaglicama svoje ideologirane svijesti, bile uzvile do predstave o vječnosti. U ambijentu uvenuća njihove stupance i »neumitno opirućeg« gašenja njihovog bića, izranja horizont revolucije. U toj napetosti svjetske historije, koja se kreće u uskovitlanoj dijalektici »porazenog beznađa« i »očekivajuće nade«, Titova ličnost, u visoko ustitranoj dinamici klasnog osjećanja svog životnog opredjeljenja, kreće s »dna gustine bitka«, koja ga, kao revolucionara, pritiska u istoj onoj mjeri u kojoj ga iz mračnih, blatnjavih i kaljavih voda austro-ugarskog povijesnog ambijenta pobuđuje ka spoljnoj ekspanziji ličnosti i najčišćoj moralnoj pobuni. Pobuna se ubrzo pretvara u imperativ revolucionarnog djelovanja: sistem se mora razoriti, ali ne s »vrha vladajućih« nego s »dna potčinjenih«. »Dno« je nova ontologija, nova »punoća bitka«, ali tek po svojoj mogućnosti. Za nju se mora izboriti, ali tek sada izbija problem »konkurentskih projekata«. Koji je najoptimalniji? Ono »ali« postaje presudujuće. Na njegovom raskršću nema »ili«. Ili revolucija, ili ništa, postavlja se kao alternativa. Tadašnji establišment pokušava da alternativu razriješi u okvirima građanskog reformizma koji nudi evoluciju putem djelatnosti zvanično priznatih političkih stranaka. One su »realitet«. Naspram njih, ilegalni predstavnik građanskog pojma »ništa« (upravo zato što se u perspektivi odslikava kao moguće »sve«), jeste Komunistička partija. No, i ona, u prividnoj zgnusnutoj predstavi onoga »sve«, vremenom se takođe razlaže na niz »projekcija« koje se konstituiraju kao frakcije. Svaka od njih ima svoje viđenje »prelomnog momenta«, ali mu pridaje različitu artikulaciju: od saradnje s građanskim strankama do krajnjeg terorizma. Druge dvije alternative vodile su ka daljnjim polarizacijama. Jedna je zagovarala »ilegalnost kroz legalnost« (prodor komunističke ideologije, preko mikrijе, u različitim formama zvaničnog političkog sustava), a druga — bespogovorno podređivanje »onom trećem« što je tada, u ime »objektivnog historijskog uma«, težilo da očrta konačnu izvjesnost svijeta (Kominterna nakon Lenjinove smrti). Ponori se iznova otvaraju, a protuslovlja produbljuju: stari svijet je, u sve transparentnijoj opredijeljenosti ka klasnoj diktaturi viših slojeva, zgrčio svoj organizam da priguši »dno« kao izvorište potresa i kataklizmi, kao što je »dno u istovjetnom grču nastajalo da razori stari svijet kao svoju preživjelu, ali još uvijek opiruću povijesnu nadgradnju.

Titov životni put nezaobilazno podsjeća, u pokušaju ovih filozofskih reminiscenci, na pojam »historijskog vremena« koji susrećemo i u Hegela i u Marksa. U jednom krajnje kondenziranom smislu, moglo bi se reći da ovaj pojam odražava sliku »zgnusnutosti«: naspram vremena koje teče u kontinuitetu i koje se, po logici otkućaja časovnika, može nazvati »fizikalnim« ili »pravolinijskim«, stoji »historijsko vrijeme« koje je bitno »an-

tilinijsko«, odnosno »diskontinuirajuće«. Ono u jednoj »sekundi« povijesnog zbivanja može da sabere više revolucionarnog smisla nego decenije, pa i stoljeća »rastegnuto do gađanja«. Po ovoj se osnovi, prema Hegelu i Marksu, svi narodi mogu podijeliti na »povijesne« i »van-povijesne«. U ovih prvih postoji »narastanje smisla« koje revolucionarnim činom rastvara historiju u »osvit sunca kojem se raduju svi obrazovani umovi« (Hegelov citat o francuskoj revoluciji). U onih drugih sve teče s hronometarskom ubitačnom monotonošću: skala vremena odbrojava se s nezainteresiranom ravnodušnošću, povijest je indiferentna prema ličnosti na isti način kao ličnost prema povijesti, zbog čega nema »diskontinuiteta«. Vrijeme prolazi kao troma linija na nekom savremenom računaru i tek ga neki izvanjski potres može iščupati iz te ustajalosti.

Revolucija je posrednik između ove uspljujuće jednoličnosti i dinamičkog diskontinuiteta. Kroz ovo posredništvo, godina može da znači više nego čitavo stoljeće, »zgnusnuće« više nego »hiljadu puta rastresitost«. Fizičari bi rekli da u određenim uslovima gravitacije jedan gram materije u stanovitoj kosmičkoj sredini teži kao hiljadu tona klasičnog supstrata, u istoj srazmjeri u kojoj bi bio u sub-težini, kada bi se okolnosti promijenile. Prema tome, revolucija kroz akt svoga povijesnog vaganja dostiže svoj fizikalno-povijesni specifikum. On nije istovjetan niti s »linearnošću« niti s »totalnim radikalizmom« koji bi, poput nekih apokaliptičkih vizija iz prethodnog i ovog stoljeća, porodio »novog čovjeka« i »hiljadugodišnju civilizaciju«. Revolucija nije težnja ka historijskoj »anti-materiji« i njenom izrazu u »anti-umu«.

To je odlučujući momenat u kojem se »zgnusnuto vrijeme« suprotstavlja onom »rasulom« i »oklijevajućem«. U našoj modernoj historiji ovo se raskršće podudara sa 1937. godinom koja, logikom tadašnjeg zbivanja, nameće tri pretpostavke budućnosti: »objektivnu sazrelost za prevrat«, »subjektivnu spoznaju sazrelosti« i, ono najvažnije, »izbor alternative«.

Titovo životno djelo moralo se naći u središtu ovih složenih pretpostavki revolucije. Iza njega je, kao već designirane historijske ličnosti, stajalo prilično otužno iskustvo frakcijskih borbi, čija je povijesna sumornost svoju političku vlagu vukla upravo iz težnje svake od frakcija da se prikaže kao »jedino moguće«. No, svaka je od njih propala, jer u sebi nije sadržavala **umni princip**: lične ambicije da se vlastita figura utka u sliku novog svijeta i da se postane njegov inaugurator, očigledno nisu išle pod ruku sa zahtjevima budućeg, koji su, prije svega, vodili računa o stupanju fermentacije sadašnjeg, a ne o ličnim računima (narodna izreka kaže da je »za mačka prevelika volovska glava«). Poraz frakcija stoga je nadošao po logici njihove nesuvislosti ili začuđujuće naivnosti. One nisu shvatile nužnost da se energija partijskog djelovanja mora usmjeriti ka jedinstvenom fokusu da bi, usredsređenošću na glavnu uporišnu tačku (revoluciju), ostvarila najviše moguće učinke. Naprotiv, one su težile ka disperziji te energije i morale su da iščeznu kao zalutale čestice u pred-revolucionarnom kosmosu. Sam čin njihove propasti ujedno je i krunski svjedok njihove marginalnosti i povijesne sporednosti. Nedostatak sadržajnosti progutao im je opstojnost. Činjenica da se u kasnijim perspektivama gubi gotovo svaki trag njihovih promašenih projekcija, najbolji je dokaz koliko nestasala spoznaja može da bude sudbonosna za sam projektirajući subjekt.

dolazak josipa broza tita na čelo KPJ

slavoljub cvetković

Proklamacija kralja Aleksandra od 6. januara 1929. predstavljala je nov izraz političke krize koja je potresala Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od njenog osnivanja. Ovom proklamacijom javnost je obaveštena o ukidanju Ustava, raspuštanju Narodne skupštine i zabrani rada svih političkih stranaka i organizacija.

Svojevrsni državni udar kralja Aleksandra praćen je objavljivanjem Zakona o kraljevskoj vlasti i vrhovnoj državnoj upravi, proširenjem Zakona o zaštiti države na sve političke stranke i obnarodovanjem drugih zakona i uredbi kojima je i formalno i pravno dokrajčen ustavno-parlamentarni sistem vlasti i zavedena vojna diktatura.

Raspuštanje političkih stranaka, zabrana objavljivanja listova i rasturanje svih udruženja koja imaju »obeležje versko ili plemensko«, sprovedeno je bez protesta i otpora građanskih političkih stranaka. Štaviše, predstavnik vodeće opozicione stranke Vladimir Maček čak je i pozdravio kraljev čin. Ovakvo ponašanje građanskih krugova bilo je izraz shvatanja da zavođenje diktature predstavlja izlaz i logičnu posledicu razvitka političkih događaja. Zato predstavnici opozicionih građanskih stranaka ništa nisu preduzimali da stanu na put kraljevjoj samovolji, što se sa stanovišta otpora diktaturi negativno odrazilo na držanje od tada opozicionih i demokratski nastrojanih slojeva građana.

Zavođenje vojne monarho-diktature nije izazvalo iznenađenje ni u inostranstvu, jer je diplomatskim kanalima zato bila osigurana naklonost i podrška Engleske, Francuske, i Čehoslovačke, koje su u diktaturi gledale privremeno rešenje za nastalu političku krizu u, s diktaturom proklamovanoj, Kraljevini Jugoslaviji.

Za istoriju Jugoslavije od značaja je činjenica da su jedino jugoslovenski komunisti, kao organizovana politička snaga, osudili zavođenje diktature i povelu bezpoštednu borbu za njeno obaranje.

Svesne da bi nastavak političke krize u zemlji mogao pogodovati revolucionisanju narodnog raspoloženja i podstaci nemire, buržoaske političke stranke prihvatile su diktaturu, što je podsticalo režim da se svom žestinom baci na revolucionarni radnički pokret pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije.

Da bi se shvatio otpor komunista diktaturi i razumeli događaji koji su nastali, važno je napomenuti da je proglašenje dikta-

ture naišlo na podršku i simpatije velikog broja ljudi, naročito dela omladine i inteligencije zahvaćene idejom integralnog jugoslovenstva. Trebalo je da prođe određeno vreme da deo naroda shvati kako diktatura ne nosi perspektivu rešavanja gorućih ekonomskih, socijalnih i političkih problema. Ne uklanjajući uzroke narodnog nerazpoloženja, diktatura će ubrzo razbiti sve iluzije i neće uspeti da stvori socijalno-političku osnovu za svoje postojanje.

Rukovodstvo KPJ predvidelo je mogućnost zavođenja diktature još na IV kongresu u Drezdenu, novembra 1928. godine. Međutim, politički i organizaciono, KPJ i revolucionarni radnički pokret nisu bili spremni da dočekaju njeno zavođenje. U nešto povoljnijim organizacionim prilikama našao se Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), koji je u trenutku zavođenja diktature prolazio kroz proces političkog konsolidovanja i idejnog sazrevanja. U to vreme SKOJ je predstavljao malobrojnu, ali organizaciono čvrstu i idejno snažnu organizaciju, s disciplinovanim članovima i kadrovima spremnim da na poziv Partije izvrše svaki povereni zadatak.

Rukovodeći se ocenama VI kongresa Kominterne (jul-avgust 1928.) o narastanju opšte krize kapitalizma i predrevolucionarnoj situaciji, kao i analizama IV kongresa KPJ, rukovodstvo komunističkog pokreta zauzelo je stav da je zavođenjem diktature stvorena revolucionarna situacija u zemlji, koja otvara mogućnost za spontani otpor radničke klase, seljaštva i ugnjetenih naroda. Kao neposredni zadatak u takvoj situaciji, Politbiro CK KPJ je 6. januara 1929. godine označio obranbu diktature oružanim ustankom.

Očigledno da je rukovodstvo KPJ preценило činjenice da je u zemlji raslo nezadovoljstvo radnih slojeva i nacionalno ugnjetenih naroda i nacionalnosti. Rastuće nezadovoljstvo, rukovodstvo KPJ poistovetilo je s revolucionarnom situacijom i spremnošću naroda za oružanu borbu. Pogrešna procena situacije i zanemarivanje organizacionih, idejnih slabosti i nedovoljnog uticaja komunista u narodu, dovelo je do toga da su u otvorenu borbu protiv diktature stupili jedino komunisti, ali da su u toj borbi ostali izolovani i prepušteni krvavoj odmazdi diktatorskog režima. Herojski otpor komunista i odmazda režima doveli su do razbijanja partijskih i skojevskih organizacija, ali su dosledno držanje komunista, njihova nepokolebljivost, upornost i disciplina uticala na raspoloženje širokih slojeva naroda. Otpor komunista diktaturi i reakcionarne mere režima doprinele su da se sagleda sva opasnost koju je diktatura nosila i pretela da uguši svaku demokratsku misao i političku slobodu.

Hajka na članove Partije i SKOJ-a nije zbnunila komuniste. Prikupljena istorijska dokumentacija za sada ne pruža mogućnost da se nabroje i analiziraju sve akcije koje su komunisti u borbi protiv diktature vodili, ali i ono što se zna dovoljno govori o izuzetnim žrtvama koje su podneli u ovoj režima diktature.

Prelaženje komunista u strogu ilegalnost, političko aktiviranje u borbi protiv fašizma, ratnih priprema i prilagođavanje oblika rada uslovima koje je diktatura nametala, nisu uspeli da zaustave fizičko uništavanje, hapšenje i slanje na višegodišnju robiju stotine komunista. Za razliku od 1921., članovi Partije i SKOJ-a nisu se ustručavali da se oružjem suprotstave policiji, a nastojali su i da oslobode uhapšene drugove. Tako su članovi Biroa CK SKOJ-a, Mio Oreški i Stjepan Cvičić s grupom skojevacu, sredinom februara 1929. upali u zatvor Sudbenog stola u Zagrebu i oslobodili Vilima Horvoja, člana CK SKOJ-a.

Suočeni s realnošću borbe protiv diktature, jugoslovenski komunisti su na partijskom savetovanju, krajem februara 1929., analizirali postojeću situaciju i tom prilikom je došlo do neslaganja između politič-

kog sekretara Jovana Mališića (Martinovića) i organizacionog sekretara CK KPJ Đure Đakovića. Ovom prilikom, Đaković je izrazio nezadovoljstvo što se o političkoj situaciji i zadacima KPJ više govori kroz prilike u svetu, a nedovoljno analiziraju problemi u zemlji.

Produžavajući otpor diktaturi, komunisti su nastojali da održe organizacije i preko njih vode borbu protiv režima, utičući na formiranje javnog mnjenja i političku orijentaciju u zemlji. U tom cilju CK KPJ pokrenuo je (marta 1929.) svoj centralni list **Proleter**, a nastavio je da izdaje i teoretski časopis **Klasna borba**. Uz izvanredne napore, CK SKOJ-a obnavlja, aprila 1929. godine, izdavanja **Mladog boljševika** na srpskohrvatskom i slovenačkom jeziku. Pored toga, centralna i niža rukovodstva izdaju desetine letaka i proglašavaju u kojima upoznavaju javnost s posledicama režima diktature.

Masovna hapšenja komunista, međutim, nisu prestajala. Pred sudom za zaštitu države od januara 1929. do septembra 1932. održana su 82 procesa na kojima je više stotina komunista osuđeno na višegodišnju robiju. Analizirajući iskustva u borbi protiv diktature, **Klasna borba** je pisala: »Barikadne borbe u Zagrebu 20. juna 1928. (i) mnogobrojni slučajevi otmiranja drugova iz zatvora pomoću oružja, nisu nikakvi slučajni gestovi očajnika ili zaverenika. To su smišljena, prediskutovana, rešena i herojski izvedena dela organizacija Komunističke partije i Saveza komunističke omladine« (16, 1930).

Odlučnost, herojizam i istrajnost komunista da nastave borbu jačali su moral i budili nadu da će se u borbi protiv diktature konačno okupiti svi slojevi demokratski orijentisanog stanovništva. Svetska štampa počela je da donosi vesti o posledicama diktatorskog režima u Jugoslaviji. Početkom 1930. godine, Crvena pomoć Jugoslavije i Nemačke priredila je u Berlinu izložbu o nasilju u Jugoslaviji i objavila knjigu o »belom teroru«.

Zahvaljujući otporu i velikim žrtvama komunista u borbi protiv diktature, Kraljevina Jugoslavija postala je u svetu poznata kao zemlja terora, nasilja, političkih ubistava i »režima Glavnjaček«, koji je postao sinonim za policijska mučenja i maltretiranja političkih zatvorenika.

Veliki deo jugoslovenskih komunista koji su se našli na robiji u Mitrovici, Lepoglavi, Mariboru, Zenici i drugim robijašnicama, nisu prekidali partijsku aktivnost. Pod najtežim uslovima robijaškog života, jugoslovenski komunisti su se, pored organizovane i neprekidne borbe za poboljšanje uslova života, uporno borili da vreme na robiji iskoriste za opšte i političko obrazovanje. Robijašnice su komunisti pretvorili u svojevrstne škole, gde su sticana ili produbljivana neophodna znanja za uspešan revolucionarni rad po izlasku na slobodu.

Za istoriju SKJ je od posebnog značaja činjenica da su u leto 1930. komunisti u Lepoglavskoj kaznionici izabrali Mesni komitet, na čelu s Josipom Brozom kao sekretarom i Mošom Pijade i Miloradom Petrovićem kao članovima. Pored rešavanja problema organizacionog i kadrovskeg karaktera, Mesni komitet u Lepoglavi obrazovao je partijsku školu, čiji se program realizovao na kursovima, dok se literatura izučavala po kružocima. Osnovni predmet u školi bila je politička ekonomija koju je, na osnovu prvog toma **Kapitala**, predavao, Moša Pijade, inače prevodilac ovoga dela. Na raznim kursovima komunisti su izučavali opšteobrazovne predmete: fiziku, hemiju, istoriju, ekonomsku geografiju i strane jezike.

Kao sekretar mesnog komiteta u Lepoglavi, Josip Broz je bio i realizator veze s partijskim rukovodstvom u Zagrebu. Preko Zagreba Josip Broz organizuje i pismenu raspravu oko ispravnosti prevoda pojedinih termina u prvom tomu **Kapitala**. Pored komunista na robiji u Lepoglavi, u ovoj raspravi učestvuje i znatan broj komunista iz Zagreba, među kojima vidno mesto pripada

Avgustu Cesarcu, jednom od redaktora prvog toma **Kapitala**.

Zatvorska električna centrala, u kojoj je Josip Broz radio sa svojim »pomoćnikom« Mošom Pijade, pretvorena je u prevodilački biro gde je Moša Pijade redigovao prevod prvog toma **Kapitala** za štampu. Uz konsultaciju s Josipom Brozom, Moša Pijade je ovde napisao i predgovor za prvi tom, a obavio je i veći deo poslova oko prevođenja drugog toma.

Iz kaznenog zavoda u Lepoglavi Josip Broz je, u grupi s dr Salomonom Levijem, Stevanom Colovićem i Jovanom Trajkovićem, premešten 7. maja 1931. godine u mariborsku tamnicu. Uprkos stroge izolacije, kodoljub Colaković i Radomir Vujović uspostavljaju pismenu vezu s Josipom Brozom, a ubrzo se većina komunista u mariborskoj kaznionici našla u zajedničkoj sobi. Sredinom juna 1932. obrazovana je organizacija KPJ koja je za sekretara izabrala Josipa Broza, a Radomira Vujovića i Rodoljuba Čolakovića za članove.

Na inicijativu Komiteta, u mariborskoj kaznionici organizovan je komunistički univerzitet »Đuro Đaković«. Na univerzitetu se, pored političke ekonomije, izučava istorija KPJ koju predaju Josip Broz, Radomir Vujović i Salomon Levi. U mariborskoj kaznionici Josip Broz susreće veći broj drugova s kojima je na partijskim zadacima radio do 1928. godine, ali i mnoge mladiće komuniste koje prvi put susreće.

Dok se većina poznatih komunista, koja je ostala u životu, nalazila na robiji ili u inostranstvu, u političku borbu stupala je nova generacija koja je prva iskustva sticala u borbi protiv diktature. Naročitu aktivnost u borbi protiv diktature pokazivala je studentska komunistička omladina koja je u Beogradu krajem 1931. godine uspela da organizuje i prve javne demonstracije protiv diktatorskog režima.

Dolaskom Hitlera navlast i pojavom neposredne opasnosti od fašizma, u Jugoslaviji se pod rukovodstvom komunista širio antifašistički pokret koji je imao snažnog odraza na omladinu i demokratski orijentisani deo inteligencije. Pod pritiskom unutrašnjih političkih odnosa i osude režima otvorene diktature od strane država klasične građanske demokratije, u Jugoslaviji je krajem 1931. godine došlo do političkih promena koje su stvarale povoljnije mogućnosti za obnovu ilegalnog rada i pokretanje legalnih akcija, preko različitih organizacija, stručnih i kulturnih udruženja.

Nakon izdržane petogodišnje robije, Josip Broz je 13. novembra 1933. godine bio pušten iz mariborske kaznionice, ali je već sutradan bio sproveden u Ogulin da izdrži ostatak petomesečne kazne. Konačno, 12. marta 1934. Josip Broz se našao u Zagrebu na slobodi, gde je od drugova saznao da je CK odlučio da se on prebaci u inostranstvo.

Dok je čekao na pripreme za odlazak, Josip Broz je u Kumrovcu, Samoboru i Zagrebu došao u dodir s mnogim komunistima, pristalicama Hrvatske seljačke stranke i drugih političkih partija, što mu je omogućilo da se podrobno upozna s ekonomskom situacijom i političkim prilikama u zemlji.

Početkom maja 1934. godine, Josip Broz je u Zagrebu održao sastanak s grupom ranijih, poznatih rukovodilaca Partije, koji su se vratili s robije. Sastanku je prisustvovao i Srđan Prica u svojstvu delegata KPJ i tom prilikom raspravljalo se o pitanju organizacionog sređivanja Partije u Zagrebu i normalizovanje odnosa s Centralnim komitetom. U to vreme, maj — juli 1934., Josip Broz, zajedno s Dragutinom Marušićem, piše detaljan izveštaj o sindikalnom pokretu u Hrvatskoj.

Pored angažovanja na sređivanju partijskih poslova u Zagrebu, Josip Broz se naročito interesovao za sudbinu i položaj porodica ubijenih i uhapšenih komunista. Živo interesovanje Josip Broz je pokazao i za probleme SKOJ-a. Posle sastanka s Leom Matesom, jula 1934. Josip Broz je za partijsku organizaciju na zagrebačkom Sveučilištu napisao duži referat o fašizmu.

Na sednici Politbiroa CK KPJ, Josip Broz je 11. jula 1934. godine kooptiran za člana najužeg rukovodstva jugoslovenskih komunista. Tako je 24. jula otputovao za Beč, tadašnje ilegalno sedište KPJ. U Beču se Josip Broz sastao s Josipom Čizinskim (Milanom Gorkićem), sekretarom KPJ i Blagojem Parovićem i Rodoljubom Čolakovićem, članovima Politbiroa. Po nalogu CK, Josip Broz je napisao izveštaj o stanju KPJ u Hrvatskoj i taj izveštaj je 2. avgusta 1934. godine prvi put potpisao pseudonimom Tito (Sabrana djela, III).

Kao član Politbiroa, Tito u Beču prisustvuje svim sednicama i učestvuje u pripremama za IV zemaljsku konferenciju KPJ i VII kongres Kominterne. Po zadatku Politbiroa, Tito 24. avgusta 1934. godine putuje u Jugoslaviju, da pruži pomoć partijskim rukovodstvima u Hrvatskoj i Sloveniji u pripremama za održavanje okružnih partijskih konferencija. Pored toga, imao je zadatak da ispita sve mogućnosti za održavanje IV konferencije KPJ u Sloveniji. Posle mesec dana uspešnog rada u zemlji, Tito se vraća u Beč i produžava rad u rukovodstvu KPJ.

U vezi s pripremama za konferenciju i planirani štrajk rudara u Trbovlju, Tito se početkom oktobra vraća u zemlju, gde ga zatiče vest o ubistvu kralja Aleksandra i Luja Bartua, predsednika francuske vlade. U otežanim uslovima ilegalnog rada, Tito uspešno obavlja poverene zadatke i na IV zemaljskoj konferenciji (24–25. decembra 1934.) biva izabran u Centralni komitet KPJ i Politbiro, koji se sutradan, posle održane Konferencije konstituisao.

U rukovodstvu KPJ Tito radi na redigovanju rezolucija i materijala IV zemaljske konferencije i obavlja niz partijskih poslova. Na sednici CK održanoj 29. decembra odlučeno je da otputuje u Moskvu. Na osnovu pisma Milana Gorkića od 16. januara 1935. Vladimiru Čopiću, da se zaključiti da je Centralni komitet računao na brz Titov povratak. Dobro znajući odnose u Kominterni i činovnički mentalitet koji je zavladao u njenom aparatu, Milan Gorkić u preporuci za Josipa Broza piše: »On poznaje Partiju, on predstavlja najbolji deo našeg radničkog akcija i posle nekog vremena, 6 do 8 meseci, mi ga uzimamo natrag za rukovodeći rad u CK. Prema tome, prema njemu se niko ne sme odnositi kao prema nekome sitnom činovniku, nego kao partiju koji će u doglednoj budućnosti biti jedan od stvarnih i, nadamo se, dobrih rukovodilaca Partije«.

Na sastanku CK KPJ održanom 18. januara 1935. godine odlučeno je da Josip Broz putuje u Moskvu na dužnost referenta za jugoslovenska pitanja u Balkanskom zemaljskom sekretarijatu Izvršnog komiteta Kominterne, ali krajnje rešenje prepušteno je predstavniku KPJ u Kominterni. Došavši u Moskvu, Tito se sredinom februara 1935. javio Vladimiru Čopiću koji je, 8. marta 1935., obavestio CK KPJ da je Tito postavljen za referenta u Balkanskom zemaljskom sekretarijatu.

Poravak u Moskvi i rad u aparatu Kominterne doveo je Josipa Broza Tita u neposrednu vezu s brojnim rukovodećim članovima KPJ, koji su se nalazili na radu u organizacijama Kominterne ili na školovanju na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina zapada u Moskvi.

Na raznim sastancima i konferencijama, kojima je prisustvovao, Tito se susretao i s mnogim rukovodiocima drugih partija, među kojima su od posebnog značaja bili razgovori sa Georgi Dimitrovom, H. Valeckim, V. Pikom, V. Kolarovim i Ivanom Karaivanom.

Život Josipa Broza Tita u Moskvi, od marta 1935. do oktobra 1936. godine, pao je u vreme istorijske promene strategije i taktike komunističkog pokreta u svetu. U Moskvi Tito je bio u mogućnosti da prati rad na pripremanju značajnih dokumenata za VII kongres Kominterne, kao i sva pitanja, izveštaje i stavove koji su se ticali komunističkog pokreta u Jugoslaviji. Nova saznanja do kojih je došao, Josip Broz Tito je putem predavanja prenosio studentima Komunističkog univerziteta, a njegova zapažanja, mišljenja i stavovi o stanju u KPJ i događaji u zemlji ostali su zabeleženi u zapisnicima sa sednica delegata KPJ na VII kongresu Kominterne.

Kao član jugoslovenske delegacije, Tito je učestvovao u radu VII kongresa pod imenom Fridrih Valter, što je bio njegov pseudonim od dolaska u Moskvu. Doprinos Josipa Broza Tita radu delegacije i značaj koji su ostali članovi delegacije KPJ pridavali ulozi Tita u komunističkom pokretu, najbolje se vidi iz predloga jugoslovenske delegacije da se Tito kandiduje za člana Izvršnog komiteta Kominterne. Ovaj predlog naišao je na neodobranje u Balkanskom sekretarijatu i Izvršnom komitetu, o čemu je Vladimir Čopić obavestio delegaciju, tražeći izmenu odluke koja se u Kominterni tumačila kao izraz nepoverenja prema Gorkiću, iako je lično Gorkić predložio Tita. Na kraju, Izvršni komitet Kominterne nije prihvatio ni novi predlog jugoslovenske delegacije, pa je od svih Jugoslovena jedino Gorkić izabran kao kandidat za člana Izvršnog komiteta Kominterne.

Odnos Izvršnog komiteta prema jugoslovenskoj delegaciji na Kongresu i njenim predlozima, bio je znak da se u uloga i značaj KPJ u Moskvi loše ocenjivali. Osim toga, stav prema delegaciji KPJ na Kongresu odkrivao je rukovodećim članovima KPJ snagu i uticaj birokratizovanog aparata Kominterne na usmeravanje politike i odabiranje kadrova za rad u KPJ.

Sprovodeći u život zaključke VII kongresa, Izvršni komitet Kominterne odlučio je, krajem oktobra 1935. da se operativno rukovođenje pokretom neposredno prenese na rukovodstva komunističkih partija. Tako je došlo i do ukidanja Balkanskog i ostalih zemaljskih sekretarijata pri Kominterni, pa je Josip Broz Tito u Moskvu ostao da radi isključivo u Predstavništvu KPJ.

Nešto ranije, na sednici CK KPJ u Beču, odlučeno je da se u Politbiro kooptiraju dva ranija člana, Josip Broz Tito i Vladimir Čopić, s tim da odu na rad u Zemaljski biro u Zagrebu. Politbiro je ovaj Gorkićev predlog potvrdio 5. novembra i Tito je trebalo da bude predstavnik Hrvatske u Zemaljskom sekretarijatu KPJ. Zbog hapšenja Đ. Mitrovića, sekretara Zemaljskog sekretarijata u Zagrebu i policijskih provala do kojih je došlo, Tito nije otišao na ovaj zadatak.

Za dalji razvoj KPJ od bitnog uticaja bilo je savetovanje rukovodećih članova KPJ u Izvršnom komitetu Kominterne, avgusta 1936. godine. Ovom savetovanju Tito je prisustvovao u svojstvu zvaničnog delegata CK KPJ. Izvršni komitet je na ovom savetovanju dao kritičku ocenu rada jugoslovenskog rukovodstva, a posle višednevne rasprave usvojene su smernice upravljene na borbu protiv ratne opasnosti i rastuće fašističke reakcije, s ciljem okupljanja svih demokratskih snaga Jugoslavije u borbeni Narodni front. Na savetovanju je odlučeno da se obave izmene u rukovodstvu Partije i da svi članovi CK, osim sekretara, pređu na rad u Jugoslaviju. Na ovom savetovanju Josip Broz Tito dobija ovlašćenje da rukovodi radom Partije u zemlji i pripremi uslove za formiranje rukovodstva u zemlji.

Prema uputstvima dobijenim u Kominterni, Josip Broz Tito je napustio Moskvu i, sredinom oktobra 1936. godine, priključio se u Beču rukovodstvu KPJ. Iz sačuvanih zapisnika sa sednica CK KPJ jasno se uočava da je Tito inicijator svih akcija koje se odnose na vezu s organizacijama u zemlji i

poslovima koje treba obaviti u cilju sprovođenja zaključaka avgustovskog savetovanja u Moskvi.

U Beču se Tito susreće s aktivistima KPJ iz zemlje i aktivno radi na sprovođenju zadataka, detaljno se obavestavajući o stanju u Jugoslaviji, akcijama KPJ i SKOJ-a i mogućnostima za okupljanje svih demokratski i antifašistički orijentisanih ljudi u jedinstveni Narodni front protiv fašizma.

Početkom decembra 1936. godine, po odluci Kominterne, došlo je do promena u Politbiro CK KPJ. Obaveštavajući o tome, Milan Gorkić je saopštio da je Kominternu imenovala njega za generalnog sekretara s pravom veta, a Josipa Broza, Rodoljuba Čolakovića, Sretenu Zujovića i Franca Leskoška za članove Politbiroa. Na ovoj sednici Titu je povereno da pođe u zemlju sa zadatkom da sprovede pripreme oko mobilizacije dobrovoljaca za pomoć republikanskoj španskoj vojsci i sredi odnose između rukovodstva u Sloveniji i CK KPJ. Pored toga, Tito je dobio zadatak da obiđe Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju i razmotri probleme koji su nastali u radu SKOJ-a.

Boraveći u zemlji, u veoma teškim uslovima, Tito uspešno obavlja partijske poslove i uporno radi na sređivanju odnosa u partijskim organizacijama u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. U prvoj polovini 1937. godine Tito je neposredna veza između rukovodstva KPJ, koji se iz Beča preselio u Pariz i partijskih organizacija u zemlji. U godini velikih jubileja Josipa Broza Tita postale su opštepoznate njegove izuzetne zasluge na sređivanju partijskih organizacija u zemlji, organizovanju i sprovođenju odluka o osnivanju KP Hrvatske i Slovenije. Manje je poznato da su Josipa Broza Tita, početkom avgusta 1937. godine, pozvali u Pariz R. Čolaković i S. Zujović, ostavši bez partijske veze s M. Gorkićem koji se više od mesec dana nije javljao iz Moskve.

Po Titovom dolasku u Pariz, 17. avgusta 1937., R. Čolaković i S. Zujović predložili su mu da preuzme rukovođenje Centralnim komitetom KPJ, jer je postalo očigledno da se u Moskvi dešava nešto što bitno utiče na odnose i položaj KPJ u Kominterni.

Svestan situacije i okolnosti u kojima se našao, Josip Broz Tito smelo i odlučno preuzima na sebe odgovornost i 28. avgusta upućuje izveštaj CK KPJ Kominterni, u kome interveniše zašto se ne javljaju Gorkić i Gržetić i zašto Kominternu ne odgovara na pisma CK KPJ u kojima se traži saglasnost za stavove i odnose oko najvažnijih pitanja o političkim prilikama u Jugoslaviji. U izveštaju Tito, takođe, insistira da se sprovede odluka sa savetovanja u Moskvi o prelasku Politbiroa CK KPJ u zemlju.

Preuzimajući odgovornost za komunistički pokret u Jugoslaviji, Josip Broz Tito je vrlo dobro znao da od političkih uspeha KPJ u zemlji, presecanja frakcijskog delovanja i ocena Kominterne zavisi hoće li KPJ opstati kao organizacija, u predvečerje odlučnih događaja koji će zahtevati punu mobilnost jugoslovenskih komunista i njihovu spremnost i sposobnost da se nađu na čelu revolucionarnih akcija.

Opasnost raspuštanja KPJ od strane Kominterne bila je, u stvari, opasnost da se jugoslovenski narodi u odlučnim momentima liše avangarde radničkog pokreta, koja je najodlučnije izražavala želju i interese jugoslovenskih naroda i bila jedina moguća kohezijska sila za okupljanje antifašističkih i demokratskih snaga u borbi protiv fašizma.

Borba Josipa Broza Tita za KPJ, njeno organizaciono i političko jedinstvo, bila je zato u osnovi borba za budućnost, za sudbinu naših naroda i revolucije. Istorijski događaji, herojska borba i uspesi jugoslovenskih komunista dali su za pravo Josipu Brozu Titu, a njegov dolazak na čelo KPJ istoričari s pravom ističu kao prelomni momenat u istoriji svih naših naroda i narodnosti.